

APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

Esegvár (ma puszta Bánd és Szentgál között. Válasz). Először 1233-ban „terra Seg, siva Band“, később *Segvár* és csak 1438-ban *Esegvár* (*Csánki* III. k., I. még az *Okl. Sz.*-ban is). Semmi kétség, hogy a régi magyar *ség, ség* = *hegy, halom* jelentésű szavunk van benne, amint *Segesd* és *Segesvár* magyarázatában *Pápay József* kimutatta (*Magyar Nyelv XXIII*). Hogy miért lett *Segvár*-ból *Esegvár*, nem tudjuk. Fordítottjára inkább van példa.

A *ség, ség* szó régebben élő magyar szó volt s úgy látszik, hogy a *séd*-hez hasonlóan (I. F. és E. 1924) Dunántúlon és Keleten volt főképpen járatos. *Ség* volt Vasban (I. *Csánki* II. k. *Csenge* alatt), Baranyában (I. *Kovács*: Index), aztán Arad közelében (*Vár. Registrom*) és Alsó-Fehérben Borbánd szomszédságában (*Kovács*: Index). *Segesd* szintén nemcsak Somogyban, hanem *Küküllőben* is van (*Pápay* i. h.), s u. ott van *Segesvár* is.

De valamint a *Séd*-eknek, azonképpen a *Ség*-eknek is, legalább ma, úgy látszik Veszprém az igazi fészke. *Pesty* kéziratos gyűjteményéből (az okleveles adatokról tehát nem szólva), a következő dűlőneveket írtuk ki, melyek egyben azt is mutatják, hogy ez az elhomályosult szavunk nemcsak a *Pápay* említette *Segesd* és *Segesvár* helységnévben maradt fent: *Öreg seghegy*, *Belső seghegy* és *Böröczki seghegy* Adász-Tevelen, *Seghegy* Fajszon, *Segdomb* Kertán,

Léseg Tüskeváron, *Kerseg* Varsányon és *Segdalja* Szentgálon. Ugyanott a térképeken szereplő *šzeg*-eket (*Mögšzeg*, *Ökörszeg* stb.) ma is *seg*-nek mondják. (A *Részletes Magyar Utikalauzok* II. Bakony kötetében ezek *Mögšseg*-nek stb. vannak felvéve, I. még *Nyelvőr* 26, 47). Úgy látszik okoskodó térképcsínálók ferdítették el. (*Sekhegy* van Fehérvár—Csurgó határában is, *Nyr* 10, 96).

Seg a régiségben úgy látszik személynévképpen is előjön. *Segvár* esetében is a *Seg* (lévén *terra Seg*) csaknem bizonyosan az. *Halom* ma is élő család Veszprém megyében.

Bátyk Zsigmond.

Agostyán. (Válasz egy cserkésznek.) Nincs köze az „Ágoston“-hoz (I. *Etym. Szótár*: „aggastyán“), bár német neve Augustin. De ezt csak azóta viseli, mióta az Esterházyak 1731-ben a török világban kipusztult magyarok helyébe würzburgi németekkel újra telepítették (I. *Edelényi—Szabó Dénes*: Komárommegye népesége stb. Bpest, 1927). A német név az akkor már alkalmasint *Agostyán*-nak ejtett magyar névből lett.

Régi neve azonban *Abustyan*, *Abustyanfewlde* volt (*Csánki*: Történeti földrajz III.) s ebből lett alkalmasint népi magyarázattal *Agostyán*.

Abustyán minden bizonnyal személynév, s azt hisszük, hogy a régi magyar *Aba* sz.-névből van képezve, mely viszont a török eredetű *aba* = „atya, idősebb testvér“ szóból szár-

mazik. Ennek az *Aba* sz.-névnek *Abos*, *Abosk* és *Aboska* (Abuska) alakjai is vannak (l. *Magyar Nyelv XI.: 343.*). Föltehető, hogy ezek valamelyikéből lett először *Aboskán* s ebből *Abostán*, *Abostyán* (v. ö. talán: *Csomorkány* és *Csomortán*, *Örkény* és *Örtény*).

A falu mindhárom szomszédja, nevezetesen *Baj*, *Tardos* és *Sártvány* puszta, törökből lett magyar sz.-név. *Sőt Tardos* (régén *Turdos*) mellett *Tolna* és *Tarján* is, vagy a Tarjánnal határos *Gyarmat*; *Szomor* és *Bajna* is az.

Bátky Zsigmond.

Kap és származékai. Mindnyájan ismerjük a bakonyi *Kab-ot* (puszta és hegynév). Régebben itt volt „*Kab-teleke* v. *Kapteleke*, cum silva *Kab-bakonya*, alio nomine *Kyralbakonya*“ (*Csánki III.: 236*; v. ö. ehhez *Szerjebakonya*, u. o.: 350).*) Vértessomló mellett van *Kabberek*.

Világos ezekből, hogy *Kab*, *Kap* személynév. Ez egymagában is előjön a régiségben személy- és helynévképpen (*Kab*, *Kap*, *Cob*, *Cobu*. Az adatokat l. *Kovács* és *Czinár: Index*).

Van *terra Kapi* (ma *Kapi Győrben*), s ez a. m. *Kap-é*, *Kapfalva* (v. ö. *Kapivágása* Sárosban).

E sz.-nevünket mi a török *kap* (*kav*) + *mak* = „megragadni, elrabolni“ igéből származtatjuk (v. ö. *kal* + *mak*-ból: *Kál* stb.).**)

Fejér m.-ben volt *Kaplár* (*Csánki*). Ez alkalmasint olyan többes alak, mint a szomszédjában (!) lévő *Bak* + *lár* (tehát a *Kap* + *ok* faluja).

A *Zichy Okmánytár*-ban találunk egy *Kapor* nevű embert (v. ö. *Kajt* + *or*). Ez lehet a *kap*, de talán inkább a

kopar ige származéka (v. ö.: *F. és E. 1929.: Kapornok*).

Somogyban van *Kapoly* (1082-ben *Copul*). Ez aligha lehet olyan képzés, mint a *Borcs* + *ol*, *Bota* + *ul* stb., de — mint lentebb látjuk — ez is sz.-név. (V. ö. talán *sis* + *mak*-ból *sisal*, *R. Nagy László*: „*Valacho-turcica*“, *Knyomat 24*, s ehhez: *Susol*, „*caput mansionis*“ 1086, *Kovács*, s az ottani többi adatot).

Zalában van *Kapolcs* (*Kapucs*). Ez gyakori személynév a régiségben. *Gyártás* egy Szent László korabeli *K. kun* vezért említ (*Jáskunok*). A *Zichy Okl.*-ban, *Karácsonyi Magy. nemz. tört.*-ben, a *M. Nyelv XIX. k.*-ben is találkozunk e névvel. Bács-Bodrogban is volt *Kapolcs* (*Kapucs*), mellette pedig a besenyő *Tolmács* (a magyar „*tolmács*“, *M. Ny.: 1922.*). Egy *kapolcsi* nemes pedig *de Kap* nevet viselt (*Iványi*: Bács-Bodrog m. helyn.). *Kopócs*-*Apáti* ismert falunév Szabolcsban. A baranyai és vasi *Kopács* (*Kupács*) helynevünket is idevonjuk. Ezek is föltehetőleg személynévek (az első 1264-ben: *terra Kopach*).

Lehet, hogy idetartoznak ezek is: *Kapla* (Gömörben *Kaplavára*), *Kaplat* (Somogy), s a *Czinár*-ban található *Kapsan terra* és *Kopna* hirtok (ehhez v. ö. *M. Nyelv 1929: Kál* + *na*).

Bátrabban merjük mondani, hogy idetartozik a bács megyei *Kabol* (*Kobol*, *Kabul*), ma *Kovil* s a budai Diós mellett említett *Kawil* (*Csánki I.: 27*). *Kopul* a régiségben szintén sz.-név (pld. *Czinár*). A soproni *Kabold* (*Kabót vár*) is az.

Bátky Zsigmond.

Gelemér. A zalai *Kapolcs* villán belül emlitenek 1093-ban egy *terra Gelemér*-t. Ma nincs meg. A veszprémi *Kádárta* mellett volt egy *possessio Gelemer* (1266: *nobiles* (!) *de G.*, ma

*) A *Bakony* etimológiáját *R. Nagy László* írta meg: *Magyar Nyelv 1928*.

**) Másféppen: *F. és E. 1922, 70*.

is megvan). Gömörben van *Kelemer* falu. Hogy *Gelemér* sz.-név, kétségtelen. Azt mondjuk, hogy olyan képzés a török *gel-* = jönni, megérkezni igéből, mint *Elemér* a török il-igéből (l. *M. Ny. 1929, 177, Melich: „Elemér“*). Mi ebből magyaráztuk *Kelemes* nevünket is (l. *F. és E. 1929: „Kevermes“*). A zalai *terra G.* is amellett tanuskodik, hogy *Kapolcs* török sz.-név lehet. Hogy *Kadar* török sz.-név, tudjuk. A gömöri *Kelemér* szomszédjában pedig a besenyő *Fancsal*-t említik 1338-ban (*Karácsonyi: Magy. nemz. II: 54*).

Bátky Zsigmond.

Gecse. Ilyen nevű régi magyar községünk van Veszprémben, Abaújban és Beregben. Egy *Gecs* (Gech) nevű folyót 1343-ból említenek a pozsonyi *Borsa* (török név) birtok határában (*Zichy Okmtár „Mutatója“*). Baranyában volt *Bezeldék* (török név) mellett *Gecs* v. *Gécs* (?) *monostora*. (Irva: *Gech, Geech, Geeth*, l. u. ott, *Gecs*-nek és nem *Gét*-nek olvasva és *Csánki II.*). Ugyancsak Baranyában volt *Gecske* falu, *Csánki* szerint *Doboka* táján Mohácstól ény-
ra.

Gecsmonostora (ha az olvasás helyes) arra mutat, hogy *Gecs* személynév s ebből *Gecs + e* olyan képzés, mint *Ber + e, Csek + e* stb., *Gecs + ke* viszont olyan, mint *Becs + ke, Bed + ke* stb.

Gecse, Gecsa, Gecséd az Árpád-korban és később, gyakori személynév. Egy *Gecse* Gergelyt éppen *Bezeldékről* említenek 1401-ből (*Zichy Okmt.*).

Van e névnek *k-* alakja is (v. ö. *Gadány = Kadány* Baranya). *Kécs* (?), *Kecse* (Köcse), *Kecséd* (pld. *Kecséd* és *Kecsedszűlvás* Dobokában 1279, ill. 1370-ből), *Kecső, Kecsőd, Ke-*

csen, Kecska, Kecsmén, Kecsénye és *Kecsenek* személy- és helyneveink is voltak és vannak. *Kecse* Jánost a baranyai Darócrról jegyeznék föl 1400-ból [*Zichy Okmt.* Ez a *Daróc* (emlétese 1264-ben), a töröknevű *Torda* (XIII. sz. végéről), ma *Dárda* mellett fekszik].

Az *Okl. Sz. Kecheteleke* és *Kechehorga* helyneveinket kérdőjellel a *kece* (= halfogó szerszám) közzszó-
ból származtatja.

Sopronban volt: 1262 *Keych*, alkalmasint *Pomogy* mellett. Ez ugyan inkább *Kécs*-nek, mint *Kecs*-nek olvasandó. Neve a *Pomogy*-gyal határos *Bánfalva* (török név, *Pomogy* is alkalmasint az, szomszédja *Tétény* és *Ürkünd*) község *Götsch* dülönévében maradt volna fenn (*Csánki III, 613*).

Azt gondoljuk, hogy ezek a személy- és helynevek alkalmasint mind összetartoznak s a török *geč, göč, köč, küč* = „költözökdni“ stb. igéből vannak képezve.

Megerősít bennünket ebben *Gombocz*-nak a kun *Kücsmeg* úr nevééről adott magyarázata, amikor azt írja, hogy az talán a *köč* = „nomadisieden“ igéből származtatható (*M. Ny. 1915: 246; v. ö. szerinte a köčär és köčkün* = „nomád“ nevet).

Azt hisszük, hogy a vas megyei *Köcsk* (régen *Kücsk* és *Kecsk*, ezt az alakot l. lentebb) is idetartozik. Hogy ez is sz.-név, l. *Okl. Sz. „fi“* címszó alatt: „molendinum Kúchkyamolna voc.“ 1336-ból.

Köcsk szomszédjában, Sárvár vidékén sok a törökös helynév (pld.: *Tacsánd, Bokod, Kocs, Bekény, Káld* s kissé távolabb *Kecsen* v. *Gecsen*. L. még ehhez a ponthoz: *Kecsen* István és Jakab dunaszegi, *Kecsey* Péter és *Kecski* (!) Gergely királyföldi, györmegyei jobbágyok nevét: *Héderváry Okltár „Mutatója“*).

A veszprémi *Gecse* szomszédságából: *Gyarmat, Szerecsen, Kajár, Gyömöre, Teke, Tördemész, Tét* (besenyő falu).

Hangoztatjuk azonban e helyen ez alkalommal is, hogy a *Gecse* személynév nem takar feltétlenül török etnikumot, mert ezt az alkalmazást előkelő nevet, lehet, hogy beházasodás révén, kétségtelenül idegen származású nemzetségek tagjai is viselték.*)

Bátky Zsigmond.

Ollóság, Kecskedága. Az első krassószőrényi, korábban temesmegyei község. Oláh neve, a régibb alakot örizve, *Olosag*. Megfejtésével a *Magyar Nyelv IX. évf.*-ban találkoztunk (356. stb. lap), *Ság* helyneveink magyarázatában. A cikk szerint így tagolandó: *Olló + ság*. Az első tag a. m. „gödölye, özfi“, *ság* pedig a. m. a német *Schak* = erdő kölcsönző, vagyis *Ollóság = Gödölyehegy-féle* volna.

Ezzel szemben mi azt gondoljuk, hogy így kell tagolni: *Ollós + ág*. *Olló* = gödölye, *ág* = patak v. patakág. Ez utóbbira l. pld. *Nagyág* folyó Máramarosban, vagy *Nagyágvíz, Vizág, Érág, Erőság, Asszúág, Hosszúág, Megyeág, Háromág* (Okl. Sz.) stb.

Az *Ollós + ág*-hoz hasonló képzés *Evetes + ág* (*E. ágfő*), *Medves + ág* (*M. Ny. XXV: 71, Heves m.*), *Halas + ág* (Mátisfalva, Háromszék, *Pesty*: Hn.-kézirat), *Szarvas + ág, Ölyves + ág* (Arad, Hunyad, *Csánki*, l. ehhez: *Hollósvölgy* stb. *Okl. Sz.*),

*) E sorok megírása után jelent meg *Németh Gyula* szép cikke a „szabirok“-ról (*M. Ny. 1929: 81*). Ebben azt mondja, hogy a *göcsebe* és *göcsemen* török népszavak a *göc* igéből származnak ezeket egyszerűen „nomád“-nak lehetne fordítani a „bolyongó“- stb. nevű törzsekkel szemben.

Diós + ág (*Orbán: Székelyföld*), *Hamas + ág* (Székelytelek, Bihar m., l. ehhez: *Hamaszó* Somogyuzsopa, Bihar m.), *Borjus + ága* (mocsár).

Ollóság, Eveteság, Medveság jelzős összetételek vagy közvetlenül az *olló, evet, medve*, stb. ott tanyázó, vagy megfordult állatokról, vagy közvetve az *Ollós, Evetes, Medves* (erről később is!) nevű hegyről, erdőről lefutó patak után kapták nevüket, mint pld. *Erőság* (pataka, *Milleker*: Délmagyarorsz. helyn. 83), mely az *Erős* nevű hegyről (erről máskor) neveztetett el.

Szarvaság-hoz és *Ölyveság*-hoz még ezt fűzzük hozzá: Az előbbiről a mondott cikk, mely e nevekben a *ság*-ot keresi, a következőket írja: „Az aradi *Szarvaság*-ot, nem *Szarvaság*-nak (egy s-sei, ma *Szoroság*) kell olvasnunk, ahogy a Tört. Földr. (*Csánki*), hanem betű szerint *Szarvaság*-nak, vagyis a *szarvas* és *ság* szavak összetételének kell felfognunk“. *Márki Sándor* (Arad m. mon. I, 214) erről ezt mondja: „*Szarvaság* oly régi elnevezés, mint a konopi völgyben *Medveság*“, s azt hisszük, neki van igaza. *Ölyves-Ság* nevű község pedig nincs Hunyadban, hanem van *Ölyveság* (*Csánki V.*), tehát *Ölyvespatak*ról elnevezett község.

Kecskedága hunyadi község. Oláh neve *Chișcădaga* (*Moldovan-Togan: Dictionarul etc. 1909.*). Szerintünk ez így tagolandó: *Kecsked + ága*, tehát szintén pataknevből lett helynév. Ilyen *d* képzővel ellátott hegy- és utána pataknevek éppen Erdélyben gyakoriak, pld. *Baglyod, Hollód, Juhod, Kosd* stb. patak (*Orbán: Székelyföld*, u. o. *Bagoly, Holló* stb. patakok is), tehát lehet *Kecskéd patak* is. Az *ága* persze nem más, mint az

ág. Pld.: *Karasóága* (Okl. Sz.), *Ganczága* (Hunyad, Csánki), *Veremága* (ma *Vormága* u. o., de van *Veremeság* is Okl. Sz.). A név különben *Kecske-dág* alakban is többször előfordul (l. *Csánki*). Közélemben fekszik *Nagyág* falu, bizonyára a hasonló nevű patak után.

Az ág, amint látjuk, elég gyakori Hunyadban. Van, vagy volt még a felsoroltakon kívül *Fintóág* *Kecske-dág* és *Simaság* *Ölyveság* közelében.

Hogy a tordai *Magyaróság* ezek szerint nem *Magyaró* + *ság* (= *mogyoró*), s a győri *Sűgóság* nem *Sűgó* + *ság* (állítólag a *sűgó* = vékony vesszőről), hanem *Sűgós* + *ág* (szerintünk a víz *sűgó*-ja után), nagyon is valószínű (l. *Tsz.* és v. ö. pld. *Sűgásláb*, *Markosfalva*, *Háromszék*, *Pesty* i. h.).

A bácsbodrogi *Hódság*-nak is alig van köze a *hód* állatnévhez, mint a cikk gondolja, mert az, mint máshol említettük (*Értesítő — Ethnographia* 1927:20.) alkalmasint a török *odzsak* (*ucsak* = tüzhely) szóval függ össze. (Ha ez így volna, akkor a gömöri *Daruság* [l. *Csánki*] is *Daruhegy* volna).

Kecske-dágá-hoz hasonló külsejű helynév fordul elő 1343-ban a pozsonymegyei Borsán: *Talyadága* (*Zichy*: Okm.-tár). Mivel völgyről van szó, föl kell tennünk, hogy az *Talyad* = *ága*. Az előtag itt sz.-név (*Taj* = „csikó“?), amire sok példánk van.

Hogy a szilágyi *Sarmaság*-ban se a *sarma* (= valamiféle növény, de hogy micsoda, a szóbanforgó három szerző nem mondja meg) az alapszó, nagyon valószínű, mert hiszen *Sármás* Kolozsban is van, a helynévnek tehát *Sarmaság*-nak (két s-sel) kellene lennie. De aztán *Sarmaság*on is van *Sarmaság árka patak* s u. ott *Szárazág oldal* is. A név alakja tehát ez: *Sármás* (*Sármás*) + *ág*. A kolozsi *Sármás*, úgy látszik, személynév. Egy *Sármás* dülő a veszprémi Adász-Tevelen is van (*Pesty*: i. h., l. „Sormás erdő“ *Nyr.* 30, 446, Sormás dülő Zilah m. *Nyr.* 12, 383).

Nem lehetetlen, hogy a név a magyar *sár* (= sárga) szavunkból van képezve (v. ö. talán *sármók* = *sármány Tsz.*).

Bátky Zsigmond.